

Vilniaus apylinkių etnis instrumentinis muzikavimas XX a.

VIDA PALUBINSKIENĖ

Lietuvos edukologijos universitetas

Anotacija. Straipsnyje, remiantis 2002 m. XIV etnoinstrumentologinės ekspedicijos Vilniaus apylinkėse užrašyta medžiaga, nagrinėjamos ir apibendrinamos surinktos žinios apie XX a. liaudies muzikantus, jų grotą muziką bei muzikos instrumentus. Prisimenamas garsiausias šio krašto cimbolininkas Piotr Kačianovskij. Bendrauta su 25 pateikėjais, iš kurių 14 griežė dumplinais (7 – akordeonais, 5 – armonikomis, 2 – bajanais), 4 – smuikais ir kitais instrumentais (3 – mandolinomis, 2 – cimbolais, 1 – gitara, 1 – balalaika). Vilniaus apylinkėse gyvavo du pagrindiniai ansamblių tipai: styginiai ansambliai ir mišrūs ansambliai. Tyrinėjame regione etninio instrumentinio muzikavimo tradicijos beveik nutrūko XX a. antrojoje pusėje, o praeito amžiaus pabaigoje vos ruseno. Senųjų muzikantų grojimo tradicijų niekas neperėmė, tad jų atlikimo menas baigia išnykti. Tačiau formuojasi naujos tradicijos.

Pagrindiniai žodžiai: etnis instrumentinis muzikavimas, liaudies muzikantai, etninė muzika, tradiciniai ansambliai, smuikai, armonikos, etnis ir atneštinis repertuaras.

Abstract. In this article, based on the 2002 written material from the 14th ethnic instrumental expedition held in Vilnius district, collected data of 20th century's folk musicians, their played music and used instruments is analyzed and summarized. There is the best this regions player with cymbals Piotr Kačianovskij remembered. The author conducted interviewing of 25 informants: 14 of them being bellow players (7 accordions, 5 folk accordions and 2 bajans), 4 fiddles and other instrument players (3 mandolins, 2 cymbals, 1 guitar and 1 balalaika). Two major types of instrumental ensembles used to exist in Vilnius district: string and mixed ensembles. In a researched region, ethnic instrumental music traditions were on the brink of extinction on the 2nd part of 20th century, and at the end of that century were barely encountered. The traditions of old folk music playing were not taken over, so this performing art is dwindling. But new traditions are forming.

Key words: ethnic instrumental music-making, ethnic music, folk musicians, traditional ensembles, violin, folk accordion, ethnic and brought repertoire.

Tyrimo objektas: Vilniaus apylinkių etnis instrumentinis muzikavimas.

Tikslas: išnagrinėti ir apibendrinti XIV etnoinstrumentologinės ekspedicijos duomenis apie Vilniaus apylinkių etninį instrumentinį muzikavimą.

Uždaviniai: nustatyti, kokiais muzikos instrumentais griežė liaudies muzikantai, instrumentų paplitimą, ansamblių sudėtis, atliekamą repertuarą, aptarti kai kuriuos tradicinio muzikanto fenomeno aspektus.

Metodai: analitinis, lyginimasis, apibendrinimas.

Įvadas

Instrumentinės muzikos tyrimams skirtuose autorės straipsniuose (15; 16; 20) rašoma, kad etninė muzika Lietuvoje pradėta rinkti ir tyrinėti tik XX a. pradžioje (17), o užuominos apie vokalinę muziką randamos jau XVI a. šaltiniuose (18). XX a. pirmojoje pusėje mokslininkai daugiausia dėmesio kreipė į archajiškiausią ar tokia laikytą muziką. Etninė instrumentinė muzika, kurios didžiausią dalį sudaro Lietuvoje XIV a. pabaigoje, įvedus krikščionybę, pradėjusios plisti bendratautės šokių melodijos (10), tikriausiai atrodė mažiau savita ir svarbi etnomuzikologiniams tyrimams (15).

Etninės instrumentinės muzikos tyrėjų Romualdo Apanavičiaus (2; 3; 4; 7), Marijos Baltrėnienės (7), Gailos Kirdienės (10; 11; 12; 13; 14), Rūtos Žarskienės (23; 24; 25; 26), Irenos Šileikienės (19), Antano Auškalnio (5), Alberto Baikos (6), bendraautorių kolektyvo (1) bei straipsnio autorės (15; 16; 20; 21; 22) darbuose vienu ar kitu aspektu aptariamas ir Lietuvos etninis instrumentinis muzikavimas, muzikos instrumentai, jų muzika, repertuaras, tačiau atskiras apibendrinamasis Vilniaus apylinkių etninio instrumentinio muzikavimo tyrimas atliekamas pirmą kartą. Toliau apibendrinami skelbtų darbų rezultatus ir etninių instrumentinių ekspedicijų duomenis, bandysime apibūdinti XX a. Vilniaus apylinkių etninio instrumentinio muzikavimo tradicijas, nustatyti naudotus instrumentus, apibūdinti ansamblių sudėtis bei jų paplitimo ir muzikavimo situacijas, repertuarą ir instrumentarius, instrumentinių ansamblių sudėčių raidą.

Nuo 1987 m. Etnomuzikos instituto (EIA), Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA) ir Lietuvos liaudies kultūros centro (LLKC) darbuotojai rengia etnines instrumentines ekspedicijas (EE), kurios tęsiamos ir iki šiol. Surinkti duomenys saugomi EIA, LMTA ir LLKC archyvuose.

Ekspedicijų metu pateikėjai apklausiami, pokalbiai ir liaudies muzikantų atliekami kūriniai surašomi į specialiai parengtą anketą (9) ir įrašomi į garso juostą ar skaitmenines laikmenas. Fotografuojama ir renkamos ar kopijuojamos senos nuotraukos, muzikos instrumentai, natos, kita medžiaga. Taip pat ir filmuojama.

Pateikėjų sąrašus ir jų paminėtų apylinkės ar rajono muzikantų ir ansamblių lenteles rasite¹ straipsnio pabaigoje. Ši informacija reikalinga tam, kad būtų pateikiamos kuo tikslesnės žinios apie XX a. Vilniaus apylinkių etninį instrumentinį muzikavimą.

Straipsnio medžiaga pateikiama tuo pačiu principu, kaip ir Mažeikių-Akmės (20) bei Skuodo (16) rajonų instrumentinės muzikos tyrinėjimai.

Vilniaus apylinkių etnoinstrumentologinės ekspedicijos duomenys

2002 m. rugpjūčio 7–9 d. buvo surengta keturioliktoji etnoinstrumentologinė ekspedicija. Joje dalyvavo 25 dalyviai: R. Apanavičius (ekspedicijos vado-

vas) A. Auškalnis, D. Čičinskienė, A. Lunys, J. Norkūnienė, V. Palubinskienė, R. Garsonienė, R. Garsonas, S. Valiulytė, G. Vilys ir kt. Buvo aplankytos Vilniaus apylinkės. Tai Avižienių, Sudervės, Paberžės, Sužionių, Nemenčinės, Juodšilių, Marijampolio, Mickūnų, Rudaminos, Rukainių apylinkės bei Juodšilių, Sudervės, Rudaminos, Nemenčinės, Mickūnų miesteliai (8). Vilniaus rajono kultūros darbuotojai ekspedicijos dalyvius gražiai priėmė ir aptarus bei pasiskirsčius darbus visos grupės „iš karto pasklido po rajoną“ (8).

Per tris EE dienas Vilniaus r. buvo padaryta 1 val. 20 min. instrumentinės muzikos įrašų¹, apklausti ir įrašyti 26 muzikantai: iš jų 14 griežė dumpliniaus (7 – akordeonais, 5 – armonikomis, 2 – bajanais), 4 – smuikais ir kitais instrumentais (3 – mandolinomis, 2 – cimbolais, 2 – gitaromis, 1 – balalaika).

Muzikavimo tradicijos

Muzikantai pradėjo griežti vienu ar kitu instrumentu todėl, kad tokios buvo šeimos – giminės tradicijos: Piotr Kačianovskij dėdė buvo vargonininkas, Jozif Taraškevič brolis Voicekas grojo armonika; Stanislov Osipovič tėvas Bronislov griežė smuiku ir jį pamokė; Boleslovo Stankevičiaus brolis ir dėdė buvo smuikininkai; Zbignevas Juchnevič brolis Piotr grojo armonika, kaip ir jų abiejų tėvas Antonijus; Juzefas Paršutos tėvas Stanislovas – armonika bei pusseserė Veronika – mandolina; Henrik Naruševič brolis – armonika; Michal Ingelevič tėvo pusbrolis Adomas Ingelevič – armonika; Česlav Tomaševič brolis Juzef – armonika; Česlav Savlevič tetos sūnus gimnazijoje mokėsi skambinti bandža, tai iš jo pasimokė. Kitiems taip patiko muzika, kad ėjo mokytis pas kitus muzikantus. Smuikininkas Kazimiež Gaidys mokėsi pas Raksą ir Stanislov Pavlavskij, bajanininkas Henryk Popvavskij – pas Marijan Rinkevič, akordeonininkas Voitek Urbonovič – pas Mečislov Barnievič arba mokėsi iš draugų: Vladislav Švaikovskij – gitara, Savelij Rusin – armonika.

Galima paminėti įdomesnius muzikantų prisiminimus. Piotr Kačianovskij pasakojo, kad „anksčiau vestuvėse muzikantai užsakydavo kūrinus, o mokėdavo į lėkštelę. Pinigus palikdavo po servetėle. Muzikantai nežinojo, kiek kas sumokėjo. Dabar meta į trilitrį stiklainį“ (8). Kazimiež Gaidys prisiminė, kad „vestuvių pabaigoje duodavo pinigų šeiminiškėms, padainuodavo joms dainelę“ (8). Voitek Urbonovič sakė: „Ne tas muzikantas vestuvėse, kuris tik groja, o kuris ir groja, dainuoja, šneka... artistas!“ (8). Piotr Juchnevič prisiminė: „Nedariau nieko, tik kai armoniką turėjau, tai aš ją labai mylėjau, kampe prie šventų paveikslų laikiau, langą atidarydavau ir grodavau...“ (8). Michal Misevič pasakojo, kad mokėjo daryti dūdeles ir „kai mama per uodegą uždroždavo – tai groti išeidavo puikiai!“ (8).

¹ Ekspedicijos metu dėl objektyvių priežasčių (senatvės, ligų, sugedusių instrumentų ir kt.) 11 muzikantų negrojo.

1 nuotrauka. Michal Misevič (smuikas), g. 1925 m., Vilniaus r., Dūkšto sen., Buivydų k., ir jo kapela.
EIA, 2002 m.

Dauguma muzikantų, be savo pasirinkto pagrindinio, dar mokėjo groti keliais minėtais instrumentais. Multiinstrumentalistai armonikininkai Česlav Tomaševič griežė smuiku, akordeonu, pianinu, mušamaisiais; Savelij Rusin – akordeonu, bajanu, cimbolais; Voitek Urbonovič – lūpine armonikėle, būgnu su „lakštingala“; Henrik Naruševič – akordeonu; mandolininkai Juzefa Paršuta – gitara, balalaika, bandžia, armonika; Leonid Grinevič – smuiku, akordeonu, cimbolais; Česlov Savlevič – balalaika, akordeonu; smuikininkai Michal Misevič – akordeonu, gitara, mandolina; Kazimiež Gaidys – bajanu; Stanislov Osipovič – bajanu; akordeonininkai Marijan Naruševič – gitara, sintezatoriumi „Jonika“; Vaclav Levickij – armonika; Voicek Taraškevič – armonika; Zbigniev Juchnevič – armonika; bajanininkas Henryk Poplavskij – akordeonu, šaukštais; cimbolininkai Jozif Taraškevič – akordeonu; Piotr Kačianovskij – akordeonu, pianinu.

Dauguma muzikantų pradėjo groti vaikystėje – septynerių (Henrikas Viteika), aštuonerių (Leonid Grinevič) ar dešimties (Voitek Urbonovič, Marijan Naruševič, Stanislov Mažeiko). Buvo ir tokių, kurie instrumentus į rankas paėmė sulaukę 17-os (Juzefa Paršuta), 18-os (Francišek Mečkovskij), 20 (Zbigniev Juchnevič) ar net 27 (Savelij Rusin) ir 30 (Boleslovas Stankevičius) metų. Intensyviausiai jie grodavo jaunystėje, visur reikėjo muzikantų, be to, netrukde šeiminės aplinkybės. Vyresniame amžiuje muzikuojančių buvo mažiau (20).

Apklaustų instrumentininkų vidutinis muzikavimo stažas – 45,8 m. Pasitaikė muzikavusių 71,0 m. (Stanislav Osipovič). Apklaustųjų amžius – nuo 24 (Piotr Juchnevič), 33 (Marijan Naruševič) iki 75–78 m., vyriausias – netgi 84 m. (Savelij Rusin). Pateikėjų amžiaus vidurkis – 65,7 m.

Pateikėjų išsilavinimas maždaug apylygis – baigę pradinę mokyklą ar kelis jos skyrius. Sutikome ir visai mokyklos nelankiusių, kurių dauguma vis dėlto buvo raštingi. Pasitaikė ir labiau išsilavinusių. Galima sakyti, kad Vilniaus r. muzikantai buvo savamoksliai, grodavo iš klausos, vienas kitas pažinojo natas (Leonid Grinevič, Marijan Naruševič, Vladislav Švaikovskij).

Muzikantai buvo įvairių profesijų žmonės. Daugiausia – žemės ūkio darbininkai, vairuotojas, ekskavatorininkas, traktorininkas, tekintojas, dažytojas, pieninės darbininkas, fermos darbininkas, sodininkas, signalizacijų meistras. Du pateikėjai nurodė turintys jų po kelias: akordeonininkai Voitek Urbonovič – mechanikas, bitininkas ir Voicek Taraškevič – stalius, elektrikas.

Instrumentinių ansamblių sudėtys

Vilniaus apylinkėse XX a. pirmojoje pusėje daugiausia buvo paplitę styginiai (smuikai, cimbolai, gitaros, balalaikos, mandolinos, bandžos, basetlė, kontrabosas) bei mišrūs pačių įvairiausių sudėčių ansambliai (styginiai – smuikai, cimbolai, gitaros, balalaikos, mandolinos, bandžos, basetlės, kontrabosai; dumpliniai – įvairių tipų armonikos, akordeonai, bajanai; pučiamieji – klarnetai, saksofonas, trimitas; mušamieji – būgnai, būgnas su lėkštėmis, būgnas su „lakštingala“ („svis-tulka“), būgneliai, šaukštai ir elektroniniai instrumentai – sintezatorius „Jonika“, elektrinė gitara, vargonėliai). Sutikome ir muzikantų, grojusių lūpine armonikėle ar pianinu.

*2 nuotrauka. Boleslovas Stankevičius (smuikas), g. 1924 m., Vilniaus r.,
Dūkšto sen., Airėnų k.
EIA, 2002 m.*

Akordeonininkas Česlav Tomaševič grojo kapeloje „Čiornogorska“: smuikas, akordeonas, cimbolai, mušamieji. Jis 30 metų grojo vestuvėse su saksofonistu ir trimitininku – net po 50 vestuvių per metus! Akordeonininkas Voitek Urbonovič muzikavo kartu su kitu akordeonininku V. Žukovskij ir būgnininku, kurio pavardės neprisiminė. Sm. S. Osipovič vestuvėse grodavo su kapela: Slava Potapov² – armonika, Milevskis³ – cimbolai. Mandolininkas Česlav Savlevič vestuvėse grodavo kartu su Haidukevič žmonos dukterėčia – akordeonas, o apie 1942–1943 m. ir Sudervės styginių ansamblyje: Č. Savlevič – balalaika, mandolina, Raimond Tolkačevski⁴ – bandža, Jan Krušin – balalaika, Henrik Gaiževski – balalaika, Janek Sinkevič – gitara, bosas. Sudervės kultūros namų ansamblyje jis muzikavo iki 1990 m., kol rimtai susirgo. Ansamblio sudėtis: du smuikai, mandolina, armonika, akordeonas, būgnai. Č. Savlevič prisiminė ir Vabalių kaimo muzikantus: Vincentas Vinkevič – armonika, Aleksandr Krušin – armonika, Sobotovič – armonika. Be to, Č. Savlevič senelis (mamos tėvas) griežė klarnetu ir turėjo cimbolus, tačiau nebuvo kam jais groti ir tie sunyko. Č. Savlevič senelio kapeloje buvo smuikas (Juknevič), armonika, klarnetas, basetlė. Armonikininkas S. Rusin prisiminė tokias ansamblių sudėtis: smuikas, cimbolai; duji cimbolai; cimbolai, armonika, būgnas su lėkštėmis; armonika, akordeonas. Smuikininkas B. Stankevičius minėjo muzikavęs su Vrubliausku (armonika), Broniumi Griškevičiumi (būgnas), vėliau – su Mykolu Misevičiumi (akordeonas). Balalaikininkas F. Mečkovskij prisiminė Nemenčinės styginių ansamblį (vad. Ivanovas) bei geležinkeliečių mokyklos ansamblį: gitara, mandolina, balalaika ir kt. Bajanininkas S. Mažeiko kilęs iš Gervėčių. Jis sakė, kad gimtinėje buvo ansamblis: smuikas, cimbolai, bajaranas, trimitas, akordeonas. Mandolininkas L. Grinevič minėjo ansamblius: 2 gitaros, 2 mandolinos, būgnai bei smuikas, cimbolai, armonika, akordeonas. Armonikininkas A. Baij prisiminė sudėtį: smuikas, gitara, armonika, būgnelis. Smuikininkas M. Misevič – 2–3 smuikai, 1–2 gitaros, mandolina, 1–2 akordeonai. Gitaristas V. Švaikovskij buvo sukūręs savo grupę „Unikum“: 2 gitaros, bosinė gitara, būgnas. Akordeonininkas M. Naruševič minėjo vestuvių kapelos sudėtį: gitara, akordeonas, sintezatorius „Jonika“, būgnas. Bajanininkas H. Poplavskij grojo su Marijonu Rinkevič – bajaranas, Vladislavu Kozlovskij – cimbolai, Kazimiežu Kozlovskij (sūnus) – elektriniai vargonėliai, Mečislovu Borusevič – akordeonas, Mečislov Kozlovskij – akordeonas, saksofonas. Akordeonininkas V. Taraškevič prisiminė tokios sudėties ansamblius: cimbolai, akordeonas, būgnelis; du akordeonai; akordeonas, bajaranas; apie 1977 m. – akordeonas, gitara, saksofonas; apie 1980 m. – akordeonas, gitara, sintezatorius „Jonika“. Kai išėjo į pensiją, jau nebenorėjo groti. Akordeonininkas H. Viteika apie 1960–1970 m.

² Slava Potapov, g. 1919 m. Vilniaus r., Pričiūnų k.

³ Milevskis, ?, Vilniaus r., Mariniškių k.

⁴ Raimond Tolkačevski, ?, Vilnius.

minėjo ansamblį: Masevič – smuikas, Stanislovas Griškevič – akordeonas, Eduard Tomaševskij – armonika, Henrik Višnevskij – armonika. Mandolininkė J. Paršuta prisiminė ansamblį: armonika (Edvard Ramanovskij), bandža (Mečislov Miečisk), mandolina. Cimbolininkas J. Taraškevič pasakojo, kad jo žmonos broliai buvo labai geri muzikantai ir grojo šeimos kapeloje: Feliks Petkevič – smuiku, Anton Petkevič – cimbolais, Juzef Petkevič – klarnetu. Apie 1958 m. skambino su akordeonininku, vėliau cimbolų meistru Ivanu Dunovskij (cimbolai) ir akordeonininku. Pavardžių nebeprisiminė. Smuikininkas K. Gaidys apie 1937 m. grojo Milkūnų k. (Šalčininkų r.) kapeloje: Juzef Gaidys – klarnetas, Vincentas Gaidys⁵ – cimbolai, bajanas, Branislav Gaidys – būgnas, Kazimiež Gaidys – smuikas. Po karo grojo ansamblio sudėtyje: smuikas, klarnetas, bajanas, vėliau Sudervės kapeloje (vad. S. Sakalovskij – akordeonas): K. Gaidys – smuikas, Tilingo – akordeonas, Jan Lipnelis – būgnas. Dar minėjo Avižienių ansamblį: du smuikai ir akordeonas.

Kaip ir kituose regionuose, muzikantai intensyviausiai grojo nuo 1946 iki 1967 m., nes „tokia muzika buvo paklausī [...], be to, dabartinių muzikantų reikia tik laidotuvėse, o vestuvėse – estradinė muzika, gegužinių nėra, jaunimas šokti nenori ir nemoka“⁶.

Repertuaras ir muzikos instrumentų meistrai

Įvairių sudėčių ansamblių ir pavienių muzikantų repertuarą sudarė senieji etniniai (valsai, polkos, maršai, įvairios lietuvių, lenkų, rusų ir baltarusių liaudies dainos, giesmės, „Bitininkų daina“, daina „Damų valsas“, „Bitutės polka“, „Polka su ragučiais“, „Senoviška polka“, polka „Lipk ant sienos“, „Senoviškas valsas“, savos kūrybos polka, vestuvinis maršas, maršas „Suk, suk ratelį“, maršas „Atsisveikinimas su gimtine“, valsas „Miške“, padispanas, kadrilis [5 dalių], kadrilis [16 punktų]) bei atneštiniai (valsai, polkos, maršai, fokstrotai, tango, daina „Juodoji rožė“, lenkų daina „Tu esi“, daina „Vienas likimas“, „Daina apie mano gyvenimą“, daina „Rasprigaite chlopocy koni“, valsas „Dunojaus bangos“, valsas „Čigonų baronas“, „Aleksandra“, „Valčikas“, „Karobuška“, Gervėčių polka, polka „Janinka“, fokstrotai: „Vinavata li ja“ ir „Tanci, tanci moja mila“, čigoniškas, maldovanečka, oberekas, levonicka, kazačka, krakoviakas, karobuška, mazurpolkė [mazurka], podarunok, lalinka, „Sto liat“, „Čiastuškos“, maldovanačka) šokiai⁷, kuriuos muzikantai grodavo vestuvėse, gegužinėse, vardynose, krikštynose, šokiuose bei įvairiose šventėse ir pasilinksminimuose.

⁵ Gaidys Vincentas, 1926–1998, Šalčininkų r., Dieveniškų sen., Milkūnų k.

⁶ I EED EIA, 1987.

⁷ Šokių pavadinimai užrašyti taip, kaip juos pateikė muzikantai.

Nemažai Vilniaus apylinkių muzikantų buvo talentingi žmonės. Jie įkūrė įvairių ansamblių ir jiems vadovavo⁸, kūrė dainas⁹, polkas ir valsus¹⁰, mokėjo taisyti ir gaminti muzikos instrumentus¹¹.

Vilniaus apylinkių pateikėjai minėjo tik vieną gerą cimbolų meistrą – Ivan Dunovskij. Įvairias dūdeles (4–5 skylutės) ir švilpynes (iš karklo 3–4 skylutėmis, apie 40 cm ilgio, be muštuko)¹², būgnus [mediniai korpusai, šuns oda, apdorota ruginiais miltais ir ažuolo žieve] (V. Levickij) mokėjo gaminti dauguma muzikantų. Visi muzikos instrumentai – gana geros kokybės. Gražiu garsu pasižymi minėti smuikai, gitaros, mandolinos ir balalaikos. Kokybiški ir pačių pasigaminti būgnai su lėkštėmis bei basetlės.

3 nuotrauka. Piotr Kačianovskij (cimbolai), g. 1934 m., Vilniaus r., Rudaminos mstl.
EIA, 2002 m.

⁸ Česlav Savlevič, ? Ivanov, Vladislav Švaikovskij, F. Petkevič, Kazimiež Gaidys, S. Sakalovskij.

⁹ V. Urbonovič, V. Švaikovskij.

¹⁰ V. Urbonovič, Česlav Tomaševič, Piotr Kačianovskij.

¹¹ Muzikos instrumentų meistras Ivan Dunovskij.

¹² Mokėjo gaminti Stanislov Mažeiko, Leonid Grinevič, Savelij Rusin, Vaclav Levickij, Aleksej Baj, Michal Misevič.

Vilniaus rajonas pasirodė buvęs styginių (smuikų, cimbolų, gitarų, balalaikų, mandolinų) instrumentų kraštas, bet ir čia po Antrojo pasaulinio karo labai paplito įvairaus tipo armonikos ir akordeonai. Deja, kaip ir visoje Lietuvoje, savamoksių žmonių, muzikuojančių minėtais instrumentais, liko visai mažai (20, p. 29).

Išvados

1. Apibendrinus išnagrinėtą ekspedicijos metu užrašytą medžiagą galima teigti, kad XX a. pradžioje Vilniaus apylinkėse buvo tęsiamos senos etninio instrumentinio muzikavimo tradicijos. Ekspedicijos metu dar buvo likę styginių bei dumplinų, kai kurie buvo muzikavę ir senaisiais etniniais muzikos instrumentais bei apie juos papasakojo. Visi sutikti pateikėjai muzikantai – vyrai ir tik viena – moteris.

2. Senųjų muzikantų meną perimti skatino šeimos ir giminės tradicijos arba vietos instrumentininkų įtaka. Muzikantai daugiausia grojo fabrių gamybos instrumentais. Populiariausi buvo: smuikas, cimbolai, balalaika, mandolina, gitara, bandža, bajanas, armonika, akordeonas, būgnas. Daugiausia naudoti Vakarų Europos firmų muzikos instrumentai, pirkti miestuose arba apskrities parduotuvėse, turgavietėse, išmainyti su kitais muzikantais ir pan. Pokario metais paplito ir rusiški bei baltarusiški instrumentai.

3. Žymieji muzikantai jaunystėje mokėsi griežti keliais instrumentais, o pradėdavo – tuo, kuris būdavo jo aplinkoje (namuose ar pas kaimyną). Dauguma apklaustų muzikantų intensyviausiu grojimo laikotarpiu dažniausiai grieždavo instrumentiniuose ansambliuose. Ansamblinis muzikavimas Vilniaus apylinkėse buvo populiariausia atlikimo forma. Ansambliai dažniausiai susidarydavo iš muzikuojančių šeimos narių ir kaimynų.

4. Vilniaus apylinkėse galima būtų išskirti du pagrindinius ansamblių tipus: styginius (smuikai, cimbolai, balalaika, mandolina, gitara) ir mišrius (smuikas, armonika, būgnas, basetlė) ansamblius. Pokario metais vietoje armonikų (arba kartu su jomis) imta groti akordeonais.

5. Ekspedicijos duomenys parodė, kad muzikantų repertuarą daugiausia sudarė šokiai ir maršai. Liaudies dainoms pritarta retai. Šiame krašte, kaip ir visoje Lietuvoje, vyravo atneštinių šokių muzika, nors dar nemažai vietos liaudies muzikantų repertuare užėmė ir etninių šokių muzika. Repertuaras kito drauge su šokių madomis. Vilniaus apylinkėse ryški ir Rytų muzikos kultūros įtaka – slavų kilmės šokiai bei muzikos instrumentai.

6. Pateikėjai kūrinius daugiausia išmokdavo iš klausos. Nemažai išmuktų kūrinių būdavo išgirsti per radiją ar televiziją. Taip po truputį unifikuosi mėgėjų kaimo kapelų repertuaras. Liaudies muzikantams girdima muzika taip pat padarė didelę įtaką, nes jie pradėjo groti labai vienodą, kaip ir visoje Lietuvoje, kaimo kapelų repertuarą.

7. Senieji muzikantai daugiausia grodavo vestuvėse, gegužinėse, vardynose, krikštynose, šokiuose bei įvairiose šventėse ir pasilinksminimuose, o po karo nemaža dalis muzikantų buvo kviečiami į kaimo kultūros namų kapelas solistais. Visi šie kolektyvai būdavo proginiai. Tik viena kita tokia kapela yra muzikavusi ilgesnį laiką. Su šitokiais kolektyvais liaudies muzikantai yra dalyvavę rajoninėse, zoninėse, respublikinėse dainų šventėse, festivaliuose, konkursuose, apžiūrose.

8. Tyrinėtame regione etninio instrumentinio muzikavimo tradicijos beveik nutrūko XX a. antrojoje pusėje ir praeito amžiaus pabaigoje vos ruseno. Senųjų muzikantų grojimo tradicijų niekas neperėmė, tai jų atlikimo menas baigia išnykti. Vilniaus apylinkėse ir dabar yra liaudies muzikantų, kurie groja kultūros centrų kapelose ar su „kompanija“ eina „į veseles grasydami“ (20, p. 35). Pasikeitė ansamblių instrumentų sudėtys. Liaudies muzikantai groja kartu su profesionalais. Taip kuriama nauja tradicija.

Literatūra

1. Apanavičius R., Alenskas V., Palubinskienė V., Visockaitė N., Virbašius E. *Senosios kanklės ir kankliavimas*. 2-asis pat. ir papild. leid. Vilnius, 1994.
2. Apanavičius R. *Baltų etnoinstrumentologija*. Kaunas, 1992.
3. Apanavičius R. *Etninė muzika. Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas*, 3. Monografija. Kaunas, 2009.
4. Apanavičius R. Lietuvių etninio instrumentinio muzikavimo ekspedicijos. *Gimtasai kraštas*. 2011, p. 98–102.
5. Auškalnis A. Šiaurės vakarų žemaičių instrumentinis muzikavimas. *Menotyra*, 1990, Nr. 17, p. 3–9.
6. Baika A. *Kaimo armonikos*. Vilnius: Pradai, 1994.
7. Baltrėnienė M., Apanavičius R. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai*. Vilnius, 1991.
8. Etninės instrumentinės ekspedicijos duomenys, XIV EED EIA, 2002.
9. Etnografinių klausimų lapas, Nr. 3. *Instrumentinis liaudies muzikavimas*. Parengė Antanas Auškalnis. Vilnius, 1987.
10. Kirdienė G. Die instrumentalen Volkstanzmelodien in Litauen und ihre Beziehungen zum verwandten Musikgut in Europa. *Lietuvos muzikologija*, t. 6, 2005, p. 110–123.
11. Kirdienė G. Liaudies smuikavimas Žemaitijoje. *Žemaičių žemė*, 2000, Nr. 2 (27), p. 16–19. Prieiga internetu: <http://www.samogit.lt /TAUTOSAKA/smuikavimas.lt.htm> [žiūrėta: 2012 03 29].
12. Kirdienė G. *Smuikas ir smuikavimas lietuvių etninėje kultūroje*. Vilnius, 2000.
13. Kirdienė G. Telšių rajono liaudies smuikininkų repertuaro ypatybės. *Tautosakos darbai*, XXXIV, 2007, p. 162–178.
14. Kirdienė G. The folk fiddle music of Lithuania's coastal regions. *Driving the Bow. Fiddle and Dance Studies from around the North Atlantic*, 2, edited by Ian Russell and Mary Anne Alburger. Aberdeen, 2008, p. 14–34.
15. Palubinskienė V. Dzūkų instrumentinis muzikavimas XX amžiuje. *Liaudies kultūra*, 1998, Nr. 4, p. 35.

16. Palubinskienė V. Skuodo krašto etninis instrumentinis muzikavimas XX amžiuje. *Res humanitariae*, XIII, 2013, p. 219–245.
17. Sabaliauskas A. Sutartinės ir musu muzikos išrankiai. *Dirva-žinyas*. Shenandoah, 1904, Nr. 4, p. 25–39.
18. Strykowski M. *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkich Rusi*. Warszawa, 1582.
19. Šileikienė I. Atneštiniai muzikos instrumentai lietuvių liaudies papročiuose. *Lietuvių liaudies papročiai*. Sudarė J. Kudirka. Vilnius, 1991, p. 234–261.
20. Tarnauskaitė–Palubinskienė V. I. Šiaurės Lietuvos etninė instrumentinė muzika XX a.: Mažeikių ir Akmenės rajonai. *Žiemgala: etnologija, mokslo darbas*, 2012, Nr. 1, p. 26–37.
21. Tarnauskaitė–Palubinskienė V. *Kanklės lietuvių etninėje kultūroje*. Monografija. Vilnius, 2009.
22. Tarnauskaitė–Palubinskienė V. *Tradicinis kankliavimas. Istorija, metodika, repertuaras*. Vilnius, 2001.
23. Žarskienė R. Pučiamųjų ansamblių Židikų ir Ylakių apylinkėse. *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ekspedicija Židikuose*, 2007. Prieiga internetu: http://archyvas.lti.lt/ekspedicijos/zidikai/index2.php?tinfo=apie_muzikavima&f=10 [žiūrėta: 2012 03 25].
24. Žarskienė R. Regioniniai lietuvių etninės instrumentinės muzikos savitumai. XX a. pirmosios pusės tyrimai. *Lietuvos etnologija*, t. 7 (16), 2007, p. 103–123.
25. Žarskienė R. Zenonas Slaviūnas ir lietuvių etninė instrumentinė muzika. *Tautosakos darbai*, XXXIII, 2007, p. 262–277.
26. Žarskienė R. Žemaitijos instrumentinis muzikavimas ir jo pokyčiai. *Tautosakos darbai*, XXXIV, 2007, p. 179–193.

Pateikėjų sąrašas (Vilniaus rajonas, 2002 m. duomenys)¹³

1. Baj Aleksiej, Petrovičiaus, g. 1938 02 17, Vilniaus r., Dūkšto sen., Airėnų k.; armonika.
2. Gaidys Kazimiež, Martyno, g. 1922 12 04, Šalčininkų r., Dieveniškų sen., Milkūnų k. – Vilniaus r., Avižienių k.; smuikas, bajaranas.
3. Grinevič Leonid, Stanislovo, g. 1927 12 19, Rusijos Federacija, Rostovas prie Dono – Vilniaus r., Marijampolio apyl., Vilkiškio k.; mandolina, smuikas, akordeonas, cimbolai.
4. Ingelevič Michal, Vladislovo, g. 1929 10 02, Vilniaus r., Piliakalnio k. – Vilniaus r., Nemenčinės mstl.; armonika.
5. Juchnevič Piotr, Antonijaus, g. 1978 08 09, Širvintų r., Dubių k. – Vilnius; armonika.
6. Juchnevič Zbigniev, Antono, g. 1935 08 05, Vilniaus r., Sužionių sen., Padubių k. – Vilniaus r., Sužionių sen., Našiūnų k.; akordeonas, armonika.
7. Rusin Savelij, Ivano, g. 1918 01 20, Vilniaus r., Beržiškių k.; armonika, akordeonas, bajaranas, cimbolai.
8. Savlevič Česlav, Juzefo, g. 1926 12 15, Vilniaus r., Sudervės apyl., Vobalių k.; mandolina, balalaika, akordeonas.

¹³ Muzikantų gimimo metus, gimimo ir gyvenamąsias vietas užrašėme taip, kaip 2002 m. EE minėjo patys pateikėjai.

9. Stankevičius Boleslovas, Boleslovo, g. 1924 05 12, Širvintų r., Kaimynų apyl., Paspirių k. – Vilniaus r., Dūkšto sen., Airėnų k.; smuikas.
10. Švaikovskij Vladislav, Vladislovo, g. 1963 11 22, Vilniaus r., Juodšilių mstl. – Vilniaus r., Juodšilių sen., Šiaudinės k.; akustinė gitara, elektrinė gitara, būgnas.
11. Kačianovskij Piotr, Vaclovo, g. 1934 07 27, Vilniaus apskr., Rudaminos vlsč., Antrupių k. – Vilniaus r., Rudaminos mstl.; cimbolai, akordeonas, pianinas.
12. Levickij Vaclav, Mečislavo, g. 1943 06 12, Vilniaus r., Paberžės apyl., Ratališkių k. – Vilniaus r., Anavilio k.; akordeonas, armonika.
13. Mažeiko Stanislov, Josifo, g. 1948 02 28, Baltarusijos Respublika, Gardino srit., Astravo r., Gervėčių k. – Vilniaus r., Nemenčinės mstl.; bajanas, vargonėliai.
14. Misevič Michal, Juzefo, g. 1925 11 15, Vilniaus r., Dūkšto sen., Verkšionių k. – Vilniaus r., Dūkšto sen., Buivydyų k.; smuikas, akordeonas, gitara, mandolina.
15. Mečkovskij Francišek, Stanislovo, g. 1937 01 01, Vilniaus r., Gaukštonių k. – Vilniaus r., Nemenčinės mstl.; balalaika.
16. Naruševič Henrik, g. 1944 05 15, Vilniaus r., Paberžės apyl., Kaušiadalos k.; armonika, akordeonas.
17. Naruševič Marijan, Henriko, g. 1969 03 17, Vilniaus r., Paberžės apyl., Kaušiadalos k. – Vilniaus r., Visalaukės k.; akordeonas, gitara, sintezatorius „Jonika“.
18. Osipovič Stanislav, Bronislovo, g. 1919 04, Vilniaus r., Parudaminio k.; smuikas, bajanas (bajančikas).
19. Paršuta Juzefa, Stanislovo, g. 1935 06 14, Vilniaus r., Nemenčinės sen., Eitmeniškų k. – Vilniaus r., Sužionių sen., Našiūnų k.; mandolina, gitara, balalaika, bandža, armonika.
20. Poplavskij Henryk, Ivano, g. 1945 05 22, Vilniaus r., Mickūnų sen. – Naujoji Vilnia; bajanas, akordeonas, šaukštai.
21. Švaikovskij Vladislav, Vladislovo, g. 1963 11 22, Vilniaus r., Juodšilių mstl. – Vilniaus r., Juodšilių apyl., Šiaudinės k.; gitara, elektrinė gitara.
22. Taraškevič Josif, Stanislovo, g. 1939 07 15, Vilniaus r., Mickūnų sen.; cimbolai, akordeonas.
23. Taraškevič Voicek, Stanislovo, g. 1933 09 12, Vilniaus r., Mickūnų sen., Naujakiečio k. – Vilniaus r., Mickūnų k.; akordeonas.
24. Tomaševič Česlav, Petro, g. 1940 12 11, Vilniaus r., Juodšilių apyl. – Vilniaus r., Juodšilių mstl.; armonika, akordeonas, smuikas, pianinas, mušamieji.
25. Urbonovič Voitek, Romano, g. 1935 03 10, Vilniaus r., Rudaminos vlsč., Dvarykščių k. – Vilniaus r., Rukonių sen., Dvarykščių k.; akordeonas, būgnas su „lakštingala“ („svistulka“).
26. Viteika Henrikas, Adomo, g. 1943 07 23, Ukmergė – Vilniaus r., Sužionių mstl.; akordeonas.

**ETHNIC INSTRUMENTAL MUSIC IN THE 20TH CENTURY:
VILNIUS LOCALITIES**

Summary

The data obtained from the informants indicate that making music, which was highly popular in the regions of Vilnius at the beginning of the 20th century, is a very old tradition. Numerous folk violinists, bellow instrument players and wind musicians had still remained in regions of Vilnius during the expedition.

Two major types of ensembles that existed in the regions of Vilnius could be distinguished: string ensembles and mixed ensembles. The research results indicate that stringed instruments and string ensembles were the oldest in the regions of Vilnius. Ensembles consisted of three-five to people who played the following instruments: the violin, the guitar, the mandolin, the balalaika and the folk bass, or the bassetto (called “basetlė”). Mixed ensembles of numerous different compositions also used to exist in the region. They played melodic instruments (the violin), harmonic (the concertina or the bandoneon) and rhythmic ones (the folk bass and drums). After wind instruments gained popularity, pipes were also included in the composition of aforementioned mixed ensembles.

Out of the former vast number of instrumental ensembles, just several brass bands and ensembles of unstable composition had remained in the region at the end of the 20th century. Ensemble-type playing, as well as solo-type music-making discontinued following the surge of a new trend, i.e., dancing. In the regions of Vilnius, traditional music-making started to sag in approximately 1965–1970, when folk musicians achieved a mature age.

Expedition results indicate that the musicians’ repertoire mostly consisted of dances and marches. In the region described here, music accompanying dances brought from foreign lands was predominant, like in the remaining part of Lithuania, although music of ethnic Lithuanian dances still occupied a vast part in folk musicians’ repertoire. Next to dances and marches, brass bands used to play mournful and religious tunes. The repertoire used to change together with the changes that dances underwent. It was not difficult for folk musicians to take over and learn the said music.

The old age musicians mostly used to learn musical compositions aurally. Quite a number of the compositions played were learned from radio or television. This way, the repertoire of amateur countryside bands would

gradually become unified. Folk musicians also experienced great influence of the music they used to hear, as they started to play the highly monotonous repertoire of countryside bands.

In the region analysed here, traditions of ethnic instrumental music-making almost became extinct during the second half of the 20th century and were barely alive at the end of the century. Nobody has taken over the music-making traditions of the old musicians, and the art of their performance is on the brink of extinction.

Unfortunately, the materials obtained during the expeditions only reflect facts of the past or the present. Nevertheless, we should even feel happy to at least have registered these facts of our near cultural past.